

במחלוקת, וספיקא דאורייתא לחומרא.
 ב. לכתחילה ראוי להתחיל לקצור למאכל
 בהמה לפני שלישי, ולהמשיך לקצור אחר
 שלישי בהסתמך על ספק ספיקא: ספק אם
 קצירה בזה"ז אסורה, ואת"ל שאסורה —
 שמא הלכה (כרש"י) שאם התחיל קודם
 שלישי רשאי להמשיך. ובפרט שיש אומרים
 שעד שלישי אחרון מותר לקצור (רמב"ם).
 ג. כסניף נוסף יש להסתמך על כך שאולי
 קצירה במכונה אינה אסורה מן התורה.

אמנם אין הדבר מוכרע, כיון שאפשר
 שדוקא תבואה הגדלה במקום שאינו ראוי
 לכתחילה לעומר (כגון בבית השלחין) מותר
 לקוצרה קודם העומר שלא חל עליה שם
 איסור כלל, אבל תבואה הגדלה במקום
 שראוי לכתחילה לקצור ממנו עומר במגל
 — חל עליה שם איסור לגבי קצירה, אף
 שאין הקצירה הנעשית בה בפועל — כשרה
 לעומר, וצ"ע.

מסקנה

א. איסור קצירה בזה"ז לפני העומר תלוי

סימן לד

קצירת פסי בידוד לפני העומר*

ראשי פרקים

שאלה

א. קצירה במקום הפסד

ב. קצירה שאינה לצורך התבואה

ג. איסור קצירה קודם העומר בזה"ז

מסקנה

* * *

א. קצירה במקום הפסד

שאלה

שנינו במשנה (מנחות ע"א ע"א):
 "וקוצרין מפני הנטיעות ומפני בית האבל
 ומפני ביטול ביהמ"ד, ולא יעשה אותן
 כריכות אבל מניחן צבתים".
 ופירש רש"י (ד"ה קוצרין):
 "מפני הנטיעות — שלא ייפסדו, לפי

לקראת האביב נוהגים החקלאים לקצור
 את שולי השדות כדי שישימשו פסי בידוד
 למניעת התפשטות שריפות. יש לשאול
 א"כ, האם מותר לקצור בשדות תבואה
 פסי בידוד לפני פסח, שהרי אסור לקצור
 תבואה חדשה לפני העומר¹.

* עריכה ראשונה: הרב יגאל הדאיה.

1. ע"ע במה שנכתב בסוגיות דומות: "תחומין" (ח"ז עמ' 100), "ברקאי" (ח"ד עמ' 81).

אמנם גם רש"י כתב בטעם הדין: "שלא ייפסדו", אולם לדעתו עיקר הטעם להיתר הוא משום שקוצר ממקום שאין מביאין ממנו עומר לכתחילה. והא דכתב רש"י: "שלא ייפסדו", הוא משום שאעפ"כ היה מקום לאסור מדרבנן, שמא יבוא לאכול ממנו, ומשום הפסד התירו². אך הרמב"ם דנקט רק הטעם משום הפסד ע"כ משום שסובר דגם משום הפסד גרידא התירו לקצור לפני העומר.

ב. קצירה שאינה לצורך התבואה

והנה אמרו בגמ' (מנחות ע"ב ע"א): "קוצרין מפני הנטיעות ומפני בית האבל ומפני בית המדרש. מאי טעמא? 'קצירכם' — אמר רחמנא, ולא קציר של מצוה". וכתב השפת אמת (מנחות ע"א ע"א ד"ה במשנה):

"ונראה דאין עיקר החילוק בין רשות למצוה, רק 'קצירכם' — מה שקוצרים לכם לאכול ולא מה שנקצר לצורך המקום ולסיבה חיצונית שאינו בגוף צורך התבואה. (ומיושב בזה מה דמעט נמי לצורך ברכת רחבה אבל דאינו אלא מצוה דרבנן)". מדברי השפת אמת נראה, שהואיל ובית האבל אין בו מצוה דאורייתא — שמע מינה שאין עיקר היתר הקציר משום מצוה אלא בגלל שהקציר הוא לסיבה חיצונית ולא לצורך התבואה. ולענ"ד אין ראיה מזה שכל קציר שאינו לצורך התבואה, אף שאינו קציר מצוה — מותר קודם העומר.

שאותה תבואה אינה ראויה לעומר. כדאמרינן פרק כל הקרבנות (לקמן פ"ה ע"א): 'אין מביאין לא מבית השלחין ולא משדה אילן'. ואמרינן בשמעתין: 'ממקום שאי אתה מביא אתה קוצר'. לישנא אחריו: מפני הנטיעות — משום כלאים... פעמים שאדם זורע תבואה ואין שם נטיעות, ואחר זמן עולות שם נטיעות מאליהן, וצריך לקצור את הזרעים משום כלאים".

מבואר מדברי רש"י, שהיתר קצירה לפני העומר הוא דוקא במקום שאינו ראוי לעומר לכתחילה, או במקום איסור, כגון כלאים, וכהא דאמרינן דמותר לקצור לצורך מצוה משום: "דקצירכם אמר רחמנא ולא קציר של מצוה". אך משום הפסד גרידא — אין היתר לקצור.

אך הרמב"ם בפי"ה"מ (פ"י מ"ט ד"ה מפני פירש):

"מפני הנטיעות — הוא שיכין בשעת קצירה להתרחק מהאילנות כדי שלא יפסיק".

ודבריו סתומים. ומסתבר דט"ס נפלה בדפוסים וצ"ל: "כדי שלא יפסיד" (וכן בתרגום הר"י קאפח). א"כ משמע דלהרמב"ם מותר לקצור לפני העומר משום הפסד גרידא. וכן פסק בהל' תמידין ומוספין (פ"ז הט"ו): "וקוצרין מפני הנטיעות שלא ייפסדו. וקוצרין לפנות מקום לבית האבל או לביהמ"ד, שנאמר: קצירכם — ולא קציר מצוה".

2. הערת הרב יגאל הדאיה: כמש"כ התוס' (מנחות ס"ח ע"א ד"ה קוצרים). ועי' ברש"י (מנחות ס"ח ע"א ד"ה קוצרים, ע"א ע"א ד"ה מתני') ששמע שהפסד הוא נימוק בפני עצמו להיתר קצירה לפני העומר.

וה"נ בנד"ד לא מקרי קצירכם אלא כשקוצר לצורך התבואה. וכן מצאתי בערוה"ש (העתיד, קדשים סי' קט"ז סעי' ח'), שכתב דכל קציר שאינו לצורך גופו, אלא לשם סיבה אחרת — מותר לפני העומר. ולכן גם מצוה דרבנן, מכיון שאינו קוצר לצורך עצמו — לא נקראת "קצירכם"³.

כל זה רק לשיטת הרמב"ם. אך מרש"י מוכח שלא התיר קציר לפני העומר אלא במקום שאין מביאים ממנו עומר או לצורך מצוה. ומכיון שאיסור קצירה לפני העומר הוא מן התורה — שנאמר "ראשית קצירכם", שיהיה העומר ראשית לכל הנקצרים — קשה לסמוך על דעת הרמב"ם ולהתיר בניגוד לדעת רש"י. אך אם היינו מניחים שאיסור קצירה לפני העומר בזה"ז אינו אלא מדרבנן היה מקום להקל כדעת הרמב"ם.

ג. איסור קצירה קודם העומר בזה"ז

עלינו לברר איפוא, אם איסור קצירה לפני העומר נוהג בזה"ז מן התורה. הנה פסק הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ז הי"ג): "אסור לקצור בא"י מין מחמשת מיני תבואה קודם לקצירת העומר". ולא חילק בין בפני הבית לבין שאינו בפני הבית. גם השטמ"ק (מנחות פ"ד ע"א אות א') כתב:

"כתב ר"י בתשובה, דבתבואה הנשרשת לאחר העומר כמו לאחר ששה עשר —

אמנם ברכת רחבה באבל אינה אלא מדרבנן — מ"מ מקיים בזה מצוה מדאורייתא, כדמוכח ברמב"ם (הל' אבל פי"ד ה"א) שכתב: "מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת... וליגלג לפניו ולספור ולחפור ולקבור... אע"פ שכל מצוות אלו מדבריהם — הרי הם בכלל ואהבת לרעך כמוך".

הרי שאע"פ שצורה מיוחדת זו של הספד ושל ניחום אבלים נתקנה ע"י רבנן, אך כל זה בכלל מצות "אהבת לרעך כמוך" שהיא מן התורה.

מיהו נראה שאע"פ שאין ראיה מהא דבית האבל שכל קציר לצורך סיבה חיצונית מותר — מ"מ יש להוכיח כן ממה שהתיר הרמב"ם קציר לצורך הפסד. והא דכתב הרמב"ם בטעם ההיתר: "קצירכם, ולא קציר מצוה" — אין כוונתו להתיר מצוה בלבד, אלא דוגמא בעלמא נקט, דכל קציר שאינו לצורך גופו אינו קציר. ויתכן שמה שלמדה הגמ' לדעת הרמב"ם שקציר לשם מניעת הפסד מותר, אינו מהכינוי של "קצירכם", אלא מעצם המלה "קציר". וכמו שכתבו התוס' (שבת ע"ג ע"ב ד"ה וצריך), שהזומר עצים ואינו צריך להם — אינו חייב משום קוצר, אפילו לר' יהודה המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה. וכוונתם ש"קציר" — משמעותו שקוצר דבר לצרכו, אך כשחותך מחובר לשם מטרה אחרת — אינו נקרא בכלל "קציר" אלא חיתוך, תלישה וכדומה.

3. כיוצא בזה יש להוכיח מסנהדרין (ע' ע"ב) גבי בן סורר ומורה, שאם אכל בתענית ציבור מקרי אינו שומע בקולו של מקום ואינו נעשה בן סורר ומורה, אע"ג דתענית ציבור מתקנתא דרבנן. וכן מוכח בסוכה (כ"ה ע"א) דהעוסק במצוה פטור מן המצוה כדילפינן מבלכתך בדרך ומתוך כך פטרינן מסוכה חולין ומשמשיהן, כותבי ספרים תפילין ומזוזות, אע"ג דלאו מצוות דאורייתא נינהו, חשיבי כעוסקים במצוה.

מצות קצירת העומר קיימת גם עתה אלא שאנו מנועים מלקיימה בגלל חורבן המקדש. ומכיון שאנו מצווים להאמין בביאת המשיח בכל יום שיבוא, שכן "היום אם בקולו תשמעו" ו"מהרה יבנה המקדש" — אסור לקצור לפני העומר מן התורה בזה"ז. מצות קצירת העומר קיימת גם כיום, אלא שמנועים אנו מלקיימה למעשה⁴. נמצא כל הקוצר לפני העומר מבטל את מצות "ראשית קצירכם" בידים, דמי נביא וידע אם עד ט"ז בניסן לא יבנה המקדש? ובפרט שמצווים אנו לצפות לישועה בכל יום ויום, ואולי פתאום יבוא האדון אל היכלו.

ד. מסקנה

ומעתה אם נבוא למנין — נמצא שבין האוסרים קצירה בזה"ז מן התורה, יש מבעלי התוספות והרמב"ם ורוב האחרונים, בעוד שרק אחד מהאחרונים מתיר בוודאות (הרש"ש) ואילו היתר מסתפקים בדבר. ומכיון שלשיטת רש"י אין להתיר קצירה לפני העומר רק מחמת הפסד, הלכך נראה שאין מקום להקל ולסמוך על הסברה שקצירה להפסד מותרת כשאיסור זה הוא מן התורה בזה"ז לרוב הפוסקים⁵.

סוף דבר, איני רואה דרך להתיר קצירת פסי בידוד לפני העומר אלא לפני הבאת שליש. וכהא דאיתא במשנה (מנחות ע"א ע"א) דקוצרין לשחת ולבהמות לפני הבאת שליש. אולם מהו שליש זה? הרמב"ם

אסורה מן התורה לקוצרה, דחו"ל הוי שפיר ממקום שאתה מביא. דקיי"ל כר' יוסי בר' יהודה וכרבנן דבי רב אשי... דסברי חדש דחו"ל דאורייתא".

ומצינו לשאג"א (תשובות ח"ב, דין חדש סי' ח) שכתב שאיסור קצירה לפני העומר נוהג גם בזה"ז. וראיתו מהתוס' (מנחות ע"א ע"ב ד"ה ומתירין), מהם משמע שאנשי יריחו קצרו לפני העומר בזה"ז, וע"ז דנו בגמ' אם עשו כרצון חכמים. וכן הוכיח מסתימת דברי הרמב"ם הנ"ל, וסיים במלים אלו: "וזה דבר פשוט יותר מביעתא בכותחא". גם מהתפא"י (חלה פ"א מ"א אות ה') נראה שדעתו כדעת האוסרים אף בזה"ז מן התורה. גם המלבושי יו"ט (ח"ב, חובת קרקע סי' י"א) הסיק: "ולכן אסור לקצור קודם שהאיר המזרח אף בזמן הזה". והשפת אמת (מנחות ע' ע"א ד"ה במשנה) הוסיף בטעם הדבר:

"ומ"מ נראה דאסור, משום שמא יבנה המקדש במהרה ונמצא דביטל הכתוב ראשית קצירכם".

מאיך מצינו לכמה אחרונים שהסתפקו שמא יש להתיר קצירה בזמן הזה, בתוס' אנ"ש (חלה פ"א מ"א) ובקרבן אורה (מנחות ע"א ע"ב). והרש"ש (מנחות ע' ע"א ד"ה במשנה), לעומת קודמיו שהסתפקו — כתב בהחלטיות:

"נראה לי שבזמן שאין מקדש מותר לקצור... ודלא כדמשמע בספר משכנות יעקב (יו"ד סי' ס"ז) שאסר".

ולענ"ד צדקו דברי האוסרים, כי בעצם

4. דומיא דמ"ש הרמב"ם (סהמ"צ עשה קפ"ז) שמצוות מחיית ז' עממים היא מצוה לדורות אע"פ שאין המצוה מעשית בכל זמן. ועי' מש"כ בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ש"ו) עפ"י הגמרא בעירובין (דף מ"ג ע"א ותוד"ה ואסור).

5. ועיין "מקראי קודש" (להגרצ"פ פרנק, הל' פסח ח"ב סי' ס"ב) שג"כ נוטה לאסור.

בפיה"מ והרע"ב (מנחות פ"י מ"ח) כתבו שהוא **שליש אחרון**. מאידך, בהלכותיו (תמידין ומוספין פ"ז הט"ו) סתם הרמב"ם וכתב: "תבואה שלא הביאה שלישי — מותר לקצור ממנה להאכיל לבהמה".

ומסתימת דבריו משמע **שליש ראשון**, ככל מקום אחר בש"ס. וכך נראה מסתימת דברי רש"י (מנחות ע"א ע"א במשנה) שהכונה לשליש הראשון⁶. וא"כ למעשה יש לקצור את התבואה לפני שלישי ראשון. (ועי' בתשובה הקודמת).

סימן לה

נסיונות בפרי ערלה

ראשי פרקים

שאלה

א. שלא כדרך הנאתו

ב. הנאת מראה

ג. זה וזה גורם

ד. הנאה עקיפה

ה. ביטול מצות שרפה

סיכום

* * *

שאלה

השפעתם של ריסוסים שונים שנעשו בו, גדלו, אחוז הסוכרים שבו ועוד).

א. שלא דרך הנאתו

דרך ההנאה המקובלת בפרי היא ע"י אכילתו. הניסויים האמורים אינם דרך הנאתם הרגילה של הפירות. וסוגיא ערוכה היא בפסחים (כ"ד ע"ב):

"אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן. למעוטי מאי? — אמר רב שימי בר אשי: למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו, שהוא פטור.

בקב' סעד ניטע מטע אגסים מזן חדש הנמצא עדיין בשנות ערלתו. המומחים החקלאיים מעונינים לערוך ניסויים בפירות אלו כדי לעמוד על בעיות שונות הקשורות לזן חדש זה, וגם להציע הצעות מעשיות מתי וכיצד לקוטפו ואם בכלל כדאי לגדלו בעתיד. האם הדבר אסור משום איסור הנאה מערלה?

(מחד, אין ההנאה מהפרי עצמו אלא רק מהידע המצטבר בין היתר באמצעות הניסיונות. מאידך, הניסוי נעשה בפרי עצמו. כגון בדיקת

6. הערת הרב יגאל הדאיה: עיין רש"י (פסחים כ"ג ע"א): מותר לקצור לשחת כשהוא עשב, דלאו קציר הוא. ועיין בתחומין (ח"ז עמ' 102) שהקציר לבהמה נעשה בד"כ בשלב שבין החלב לדונג שהוא מוקדם אף לשליש ראשון. ועיין ברקאי (ח"ד עמ' 88), מדריך שמיטה לצרכנים (תשנ"ד, פרק ג' הע' 22).